

Anemona Niculescu

Anemona Niculescu

Profilul psihologic și profesional al actorului

Editura UNIVERSITARIA

Craiova, 2022

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Gheorghe Colceag

Prof.univ.dr.habil. Sorin Ion Crișan

Copyright © 2022 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NICULESCU, ANEMONA

Profilul psihologic și profesional al actorului / Anemona Niculescu. -

Craiova : Universitaria, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1892-3

159.9

792

© 2022 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Dedicație

*Lui Alexandru, fiul meu creativ și expresiv, care mă inspiră în permanență,
și studenților mei.*

Mulțumiri

*Ileana Vulpescu
Dumitru Constantin Dulcan
Mircea Oprean
Dinu Săraru
Gelu Colceag
Mick Davis
Gheorghe Neacșu
Irina Cajal
Florina Jasmine Niculescu
Sorin Crișan*

O carte de cultură generală și de specialitate – utilă tuturor

Actrița Anemona Niculescu, cred că o cunoști, a scris o carte utilă nu numai celor care se străduiesc să ne înaripeze visuri cu forța talentului lor, ci și nouă, cei care formăm publicul spectator, cei care dorim să evadăm o clipă din apăsarea cotidianului pe tărâmul fermecat, cu zâne și povești, din viața noastră sau a unor eroi imaginari. Cartea Anemonei Niculescu ne oferă șansa de a intra în tainele vieții actricești analizând și devoalând cu minuțiozitate de albină un univers creat de cei pe care îi admirăm în piesele de teatru, în filme, în scenete și în recitalurile de poezii care prin arta și știința lor, ni le fac nouă, celor din afara acestei arte, inteligibile, pline de înțeles. Cartea este în același timp un ghid clar, doct, foarte bine documentat cu cele mai competente surse din domeniul școlii de teatru, atât pentru actori cât și pentru cei ce aspiră la primirea în templul zeiței Thalia. Prețul plătit pentru a fi mereu în lumina rampei nu este unul mic, ci dimpotrivă. Trebuie spus de la început că nu oricine poate fi actor pentru că poate juca teatru; drumul până la consacrare este lung, necesită mai întâi har sau talent și nu oricine îl are, pentru această artă. Conceptul de talent cuprinde o sumă de alte atribute: cultură, imaginație, memorie, rezistență fizică și o anumită prestață fizică.

Identificarea pe scenă cu un rol care poate fi străin de experiența de viață a unui actor, necesită nu doar capacitatea de a-și imagina sentimentele pe care le-ar trăi cei pe care îi întruchiează pe scenă, ci și o inteligență capabilă de o analiză profundă a obiceiurilor pe care ar trebui să le aibă personajul său, în ipostazele care se cer.

Cred că actoria, contrar aparențelor, este cea care cere un travaliu aparte. Este nevoie de un anumit temperament ca să urci pe o scenă pe care să susții dezinvolt un discurs captivant pentru un public numeros. Un public pe care nu-l convingi te poate privi indiferent sau mai rău, ostil - fapt ce poate conduce la o stare nedorită pentru actor, cu inhibiții sau trac - fenomen numit în termeni comuni furt de energie.

Echilibrul emoțional este de asemenea de o reală importanță pentru un actor, trebuind să baleieze întreaga gamă a emotivității umane, inclusiv să dispună de capacitatea de a-și controla momentele în care este obligat să râdă sau să plângă, indiferent de circumstanțele în care se poate afla. Această ultimă capacitate nu este deloc ușoară. Am auzit actori care spuneau că au trebuit să joace un rol de comedie, să provoace bună dispoziție spectatorilor, în timp ce acasă, un membru al familiei, era decedat.

Actoria solicită mintea și corpul la cotele cele mai înalte; actorul nu are voie să apară în fața publicului indispus de evenimentele nefericite ale vieții, inevitabile tuturor. El trebuie să fie ceea ce nu este, adică altcineva. În timp ce noi, ceilalți, avem voie să ne comportăm firesc în funcție de circumstanțe, actorul nu. El trebuie să păstreze arta de a fi plăcut. Sigur că și noi ar trebui să posedăm această artă sau știință de a fi plăcuți în realitate cu semenii noștri, dar nu întotdeauna și reușim.

Un efect ciudat, dar real, după mărturia multor actori, este acela de remanență pentru o lungă perioadă de vreme „în pielea personajului” pe care l-au jucat. Este de largă notorietate cazul lui Robert Powell, care a jucat rolul lui Iisus în filmul *Iisus din Nazaret*, regizat de Franco Zeffirelli. Actorul a povestit că el și familia lui erau mai mult neutri în materie de religie, dar după ce filmul a fost turnat, cu toții s-au îndreptat spre religie. Se spune că multă vreme nu a

scăpat de ideea că el nu este Iisus, atât de mult se identificase cu personajul. Am auzit multă lume spunând că nu și-l mai pot imagina pe Iisus altfel decât l-a conceput actorul, în acest film. Ochii aceia albaștri privind în sus, evlavia, intonația vocii, postura corpului și a mâinilor mă emoționează până la lacrimi ori de câte ori văd această scenă. Se spune că la scena răstignirii toți actorii au plâns. Un fenomen similar l-a povestit și marele nostru actor, Dorel Vișan: după mai multe încercări de a intra în rolul lui Ion Creangă, când, în sfârșit, a reușit, o vreme nu a mai putut să se desprindă de personaj.

Toți oamenii învață doar cum să fie ei înșiși, numai actorii învață cum să fie alții. Actoria este mai întâi o școală de cultură, te învață tot ceea ce ar trebui să știi ca să fii om, pentru a-ți pune în valoare calitățile umane. Marele Beligan spunea că actorul este omul în umanitatea sa superioară.

Întrebarea pare retorică: se poate învăța actoria? Aparent da, dar realitatea ne spune, însă, altceva. *Mulți chemați, puțini aleși* este o altă constatare valabilă în toate profesiile. Pentru a fi corecți trebuie să spunem că în cariera unui om intervin adeseori nu numai talentul, efortul propriu, ci și multe imponderabile ca șansa, dependența de timp, de loc, circumstanțele sociale, biologice etc. Charles Baudelaire spunea: *multe flori, deși sunt parfumate, crescând pe cărări neumbrate, rămân neștiute.*

Anemona Niculescu subliniază ideea că actorul își regândește personajul pe care îl are de interpretat într-o viziune proprie dar și adecvată modelului cultivat în vremea sa. Acesta este motivul pentru care același *Hamlet* scris de Shakespeare poartă diferite interpretări mai mult sub semnătura actorului și a regizorului decât a autorului.

Lucrarea Anemonei Niculescu este un adevărat compendiu de cultură nu numai specifică lumii teatrului ci și de ordin general, aducând date din istorie, psihologia dezvoltării personale, pedagogie, filozofie, medicină, spiritualitate, artă și multe altele. Prin stilul cursiv, inteligibil, cu multe note personale și originale, actrița și profesorul Anemona Niculescu ne oferă o carte frumoasă, interesantă și utilă despre lumea a celor pe care îi admirăm în luminile rampei, o lume aureolată de glorie și de seducția misterului.

Dumitru Constantin Dulcan

Nu mă pot gândi la Teatru și la stîlpul său de rezistență – actorul – fără sa-mi amintesc o replică a lui Lino Ventura, o replică dată unui reporter care-l întreba de ce un actor ca Lino Ventura nu juca și teatru. “Dar ce, domnule? Eu sînt în stare să joc teatru? Dumneavoastră comparați actorul de film – emoția repetată de zeci de ori pentru a dura o secundă pe ecran – cu orele de emoție pe care le trăiește actorul de teatru, ore în șir, ore în care este personajul unei vieți străine pe care o trăiește mai intens decît viața lui de ființă socială? Și să mai și înduri seară de seară capriciile publicului, reacția lui la trăirile tale? Nu, domnule! Eu mă mulțumesc cu ecranul. Teatrul nu-i de mine!” N-am citat cuvînt cu cuvînt replica lui Lino Ventura, dar conținutul ei da.

Cînd un prieten m-a-ntrebat dacă aș vrea să citesc o lucrare de doctorat, avînd ca subiect actorul, deodată m-am simțit incuriozitată (vorba italianului), mai ales că aspirantul la doctorat era o tînără de care mă despărțeau vreo 60 (șaizeci) de ani de viață. Nu văzusem autoarea, deci impresiile mele n-aveau să aibă nimic subiectiv în ceea ce o privea. Acuratețea, ordinea-n gîndire, planul lucrării, stilul degajat al profesorului care vrea să-i prezinte elevului cît mai atrăgător subiectul lecției m-au făcut să situez autoarea lucrării mult peste vîrsta pe care o are. Claritatea exprimării, lipsa efectelor căutate sînt semne de judecată matură. Citești lucrarea ca pe o scriere beletristică, fiindcă felul cum este compusă te face să vrei să afli ce urmează: ca într-un roman.

Impresionantă este informația pe care ți-o dă această teză. Afli lucruri pe care nu le-ai știut sau pe care le-ai uitat. Respectul autoarei față de marii oameni de teatru te emoționează.

*Eu nu sînt critic de niciun fel, ci doar un modest iubitor de artă. Lucrarea Anemonei **Profilul psihologic și profesional al actorului** mi-a îmborsătat cunoștințele primite de la binecuvîntații mei profesori Tudor Vianu și Edgar Pappu, la cursurile de literatură universală.*

*Simplitatea, claritatea în expunere, din această lucrare de doctorat, pentru mine au însemnat o gură de oxigen într-un aer îmbîcsit, ca să nu spun, viciat. Mi-am dat seama, cu bucurie, că există oameni tineri serioși, care se înclină în fața culturii, care cred în profesionalism, oameni pe mîna căroră poate fi lăsată lumea. La vîrsta mea, semimatusalemică, am trăit un moment de speranță și de tinerețe, citind **Profilul psihologic și profesional al actorului**, pentru care î mulțumesc Anemonei și-i urez drumul pe care îl merită în lume.*

București, 28 mai 2015

Ileana VULPESCU

În această carte propun structura psihologică a actorului ca civil și ca artist, precum și un portret robot al potențialului student actor, al studentului actor și al actorului profesionist. Este bine cunoscut că a tinde spre profesia de actor presupune să posezi o serie de trăsături de caracter, o sumă de calități educaționale, un mănunchi de disponibilități temperamentale, imaginative și mimetice. Această carte se dorește, de asemenea, să fie un ghid pentru aspiranții la statutul de student actor, dintre care cine își dorește să studieze această artă poate afla care sunt aptitudinile necesare acesteia, dar și ceea ce urmează să primească pentru a deveni actori profesioniști.

Am ales acest subiect pentru simplul motiv că, de multe ori, am avut nevoie de un asemenea ghid, și nu l-am găsit niciodată. În experiența mea de pedagog de până acum, m-am confruntat cu multe probleme precum și cu întrebări din partea studenților. Am ajuns curând la concluzia că, mai ales elevii care vor să se înscrie la această facultate, imediat după terminarea liceului, care nu au o cultură a teatrului și care nu sunt familiarizați cu nimic din ceea ce înseamnă actoria sau psihologia, ar fi de preferat să aibă la îndemână un mic ghid, care să îi ajute să facă o incursiune în lumea teatrului, a actorului și mai ales a lor înșiși, și care să le ofere răspunsuri foarte clare și simple la cele mai frecvente întrebări ale începătorilor și abia mai apoi să citească pe larg despre toate celelalte metode, să poată compara și alege și să se poată defini ca actori. Cu siguranță se vor regăsi în mai multe dintre metode.

Astfel, în primul capitol al cărții, vom discuta despre inventarul personal, adică: identitate personală, imagine de sine, aptitudini, abilități. Vom vorbi despre imaginație în legătură cu memoria, originalitatea, anticiparea, asocierea, intuiția, empatia, expresivitatea artistică, apoi despre inteligența generală în arta actorului precum și despre importanța coeficientului de inteligență în această artă.

Cel de-al doilea capitol vizează pedagogia artei actorului și metodele pedagogice prin care potențialul actor își recapătă componenta naturală; pașii inițiativi, adică ce anume trebuie să exerseze și să dezvolte din zona temperamentală, psihologică, senzorială pentru folosirea și dezvoltarea calităților native în arta actorului, pentru aplicarea procesualității psihologice, pentru descoperirea personajului cu ajutorul analizei textului, a documentării, a intuiției și a imaginației, deci tot procesul de creație scenică de la lectura la masa de lucru, până la obiectivarea scenică a personajului. Acest capitol, pe lângă dezvoltare personală, educație și o discuție amplă despre respect și autonomie în relația om-actor-personaj, mai conține și o analiză a importanței componente culturale și a felului în care trebuie întreținută și dezvoltată pe parcursul carierei.

Capitolul al treilea analizează caracteristicile, paradoxale uneori, ale actorului profesionist: vulnerabilitate, forță, transpunere afectivă, autocontrol; pe lângă toate acestea, capitolul cuprinde și o analiză despre actor și spectator, despre felul în care aceștia își pasează unul altuia emoțiile și energia și în ce măsură ajunge fiecare să se transpună emoțional. Capitolul al treilea conține, de asemenea, un subcapitol despre talent și o posibilă structură a acestuia, precum și o întregă dezbateră a importanței formării continue în munca actorului.

Am creat și inițiat un chestionar cu publicul, din care să aflăm părerea beneficiarilor de artă teatrală despre paradoxul personalității actorului, (Ce îl deosebește de omul civil? Ce îl face atât de special în percepția publicului? Ce calități profesionale trebuie să posede? De ce este atât de vulnerabil și, paradoxal, atât de puternic? etc.) care există în anexa cărții.

Cu toate că am încercat să clarific o multitudine de incertitudini ale pretendenților la meseria de actor, întotdeauna actoria va rămâne învăluită într-un mister aparte, pe care, probabil, nimeni nu îl va putea descifra în totalitate, vreodată.